

MUNI
LAW

Vlastnictví a ochrana životního prostředí

Jakub Hanák

Obsah

Východiska

Vlastnické právo
ke složkám
životního prostředí

Omezení
vlastnického práva
z důvodů ochrany
životního prostředí

Využití
vlastnického práva
k ochraně
životního prostředí

Východiska

Východiska

- životní prostředí je **veřejný statek**
- vlastnické právo **ke složkám ŽP je individuální**

- výsledkem je střet: vlastníci jsou *de facto* nuceni k ochraně ŽP
 - i povolení k činnosti lze považovat za omezení vlastnického práva
 - viz též metoda právní regulace

Nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 15/96

Pro veřejné statky je typické, že *prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání*. Příklady veřejných statků jsou národní bezpečnost, veřejný pořádek, *zdravé životní prostředí*. Veřejným statkem se tudíž určitý aspekt lidské existence stává za podmínky, kdy není možno jej pojmově, věcně i právně rozložit na části a tyto přiřadit jednotlivcům jako podíly. (K pojmu veřejné statky v ekonomické literatuře viz např. P.A.Samuelson - W. Nordhaus, *Ekonomie*, Praha 1991, s. 770-771, 982; v literatuře právní např. J. Raz, *Right-Based Moralities*, in: *Theories of Rights*, (Ed. J. Waldron), Oxford 1984, s. 187; R. Alexy, *Recht, Vernunft, Diskurs. Studien zur Rechtsphilosophie*, Frankfurt a. M. 1995, s. 239 a násl.) ... Pro základní práva a svobody je, na rozdíl od veřejných statků, typická jejich distributivnost. Aspekty lidské existence, jakými jsou např. osobní svoboda, svoboda projevu, účast v politickém dění a s tím spjaté volební právo, právo zastávat veřejné funkce, právo sdružovat se v politických stranách atd., lze pojmově, věcně i právně členit na části a tyto přiřadit jednotlivcům.

Ústavní zakotvení

- **č. 7 Ústavy:** pozitivní závazek státu chránit ŽP
- **čl. 11 LZPS**
 - výlučné vlastnictví k zabezpečení potřeb společnosti a veřejného zájmu
 - **vlastnictví zavazuje:** výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a ŽP nad míru stanovenou zákonem
 - nucené omezení až možnost odnětí vlastnického práva
 - speciální ve vztahu k čl. 35 odst. 3 LZPS
- **související práva**
 - svoboda podnikání (čl. 26); ochrana soukromého a rodinného života; nedotknutelnost obydlí (čl. 12); omezení pohybu (čl. 14) → přednáška č. 9 (podzim 2023)

Čl. 7:

- dnes: *Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství.*
- <https://odok.cz/portal/veklep/material/ALBSCCKRGU5Z2/>
 - původní návrh: Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů, zejména vody a půdy, a o ochranu životního prostředí.
 - upravený návrh: Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů, zejména vody, a o ochranu životního prostředí.“.
 - DZ: Článek 7 Ústavy vyžaduje jak ochranu životního prostředí před zdroji ohrožení (chemické látky a přípravky, odpady a obaly, radioaktivní záření, geneticky modifikované látky apod.), tak i účinnou a systémovou ochranu jednotlivých složek životního prostředí (např. ovzduší, voda, půda, les, příroda a krajina). To znamená, že chráněn musí být jak celý systém, tak jednotlivé části i vazby mezi nimi.
 - Článek 7 Ústavy *nereflektuje celospolečenský požadavek na zvýšenou míru ochrany v současnosti nejohroženějšího přírodního zdroje – vody, konkrétně ve vztahu k jeho šetrnému využívání.*
 - LRV: návrh nadbytečný, neboť oproti stávajícímu stavu nic nového nepřináší; riziko, že jmenovité vyčlenění vody a půdy z ostatních přírodních zdrojů by mohlo vést k výkladu, že tím dochází k hierarchizaci jednotlivých přírodních

čl. 11 odst. 2:

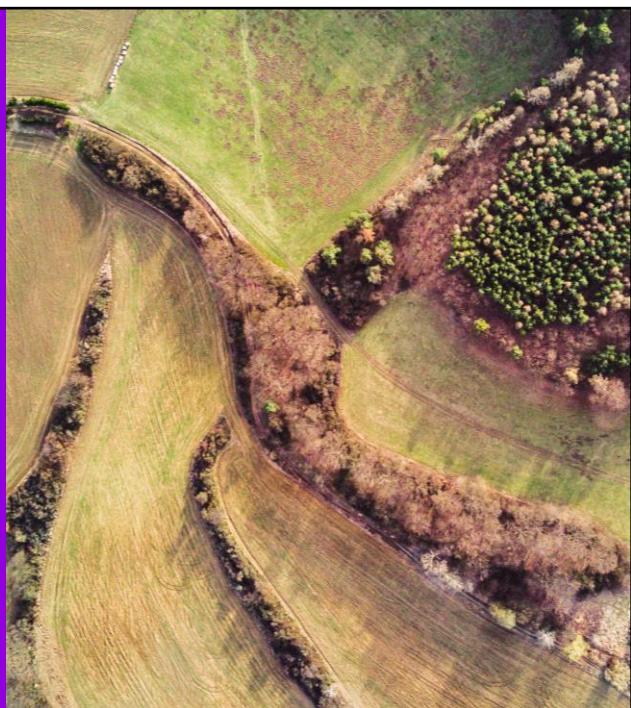
Zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování **potřeb celé společnosti**, rozvoje národního hospodářství a **veřejného zájmu** smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob.

Pl. ÚS 18/17 (bod 128):

Nelze dále přehlížet ústavně garantovanou možnost, že stát může stanovit, který

majetek může být pouze v jeho vlastnictví z důvodu zabezpečení potřeb společnosti, rozvoje hospodářství či veřejného zájmu (čl. 11 odst. 2 Listiny), která navazuje na čl. 7 Ústavy, podle něhož stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu životního prostředí. *kteřý může naplnit mj. i tím, že bude centralizovat vlastnictví pozemků na území národního parku* Jinými slovy, (především) stát má pozitivní závazek chránit životní prostředí. Uvedené se projevuje v již výše přezkoumaném zákazu zcizovat pozemky v národním parku ve vlastnictví státu podle § 23 ZOPK a rovněž v možnosti státu odkoupit pozemky na území národního parku, jsou-li důležité z hlediska naplnění cílů ochrany přírody a krajiny.

**Vlastnické právo
ke složkám
životního prostředí**

Vlastnické právo ke složkám ŽP (1)

- § 2 zákona č. 17/1992 Sb.: **Životním prostředím** je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. **Jeho složkami jsou zejména**
 - ovzduší,
 - voda,
 - horniny,
 - půda,
 - organismy,
 - ekosystémy,
 - energie.

Vlastnické právo ke složkám ŽP (2)

SUVENÍR

Tatranský vzduch

Katalógové číslo: 8584008199963
Hmotnosť: 68g

1,50 €

Suvenir – Plechovka Tatranského vzduchu. Minimálna trvanlivosť do otvorenia.
Po otvorení navštívte Tatry a obnovte zásoby. Skladujte na poličke. Chráňte pred ostatnými členmi rodiny.

Množstvo

[Pridať do košíka](#)

[Pridať do Wishlistu](#)

<https://tatrakon.sk/obchod/suvenir/tatransky-vzduch/> - cit. 5. 12. 2021

Vlastnické právo ke složkám ŽP (3)

OVZDUŠÍ

- ✓ § 2 písm. t) zákona č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů
 - ✓ jiná majetková hodnota odpovídající právu provozovatele zařízení nebo provozovatele letadla vypustit do ovzduší ekvivalent tuny oxidu uhličitého → blíže přednáška „Ekonomické nástroje“ (přednáška č. 11; podzim 2023)
- ✓ § 11 odst. 5 až 7 zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší
 - ✓ na stacionárních zdrojích neuvedených v příloze č. 2 se realizují na základě veřejnoprávní smlouvy uzavřené mezi krajským úřadem, žadatelem o vydání závazného stanoviska a provozovatelem stacionárního zdroje, který provede kompenzační opatření.
 - ✓ v modifikované podobě se obdobná podmínka používala již dříve. srov. např. proces EIA Krajského integrovaného centra využívání komunálních odpadů v Moravskoslezském kraji. „Ze žádosti musí být zřejmé, že množství emisí znečišťujících látek za rok, dosahované provozem záměru (KIC) bude nižší než úbytek ročních emisí odpovídající snížení výkonu Teplárny Karviná, případně Teplárny ČSA (smluvně zabezpečené v rámci plnění podmínky č. 4 tohoto stanoviska).“https://portal.cenia.cz/eiasea/detail/EIA_MZP284
- ✓ ukládání CO₂ do podzemních prostor

VODY

- ✓ v minulosti státní vlastnictví vodních toků - Ústava z roku 1960 - vodní toky a přírodní léčivé zdroje jsou národním majetkem
- ✓ povinnosti vlastníků a uživatelů pozemků, kde se voda nachází zůstávají nedotčeny
- ✓ platby za odběr podzemní i povrchové vody (zde ovšem platba za správu vodního toku) či odvádění srážkových vod
- ✓ NS 28 Cdo 3442/2008: Dovolací soud má za to, že ustanovením § 20 odst. 6 zákona o

vodovodech a kanalizacích, které vyjímá z povinnosti platit za odvádění srážkových vod vlastníky pozemních komunikací veřejně přístupných, zoologické zahrady, nemovitosti určené k individuálnímu bydlení a domácnosti, nezasahuje do žádného z ústavně zaručených práv žalovaného, neboť žalovaný je toliko zavázán **platit za službu, kterou mu žalobce jako provozovatel kanalizace ve formě odvádění srážkových vod poskytuje**. Osvobození vlastníků pozemních komunikací je legitimně odůvodněno tím, že se jedná typicky o osoby shodné s vlastníky kanalizace (tj. o stát, kraje a obce), a kteří by tudíž platili za užívání vlastní věci (srov. důvodovou zprávu k zákonu č. 274/2001 Sb.). Osvobození staveb určených k trvalému bydlení a domácnosti pak vychází ze sociálních důvodů, osvobození zoologických zahrad z potřeb ochrany přírody. Dovolací soud proto v uvedeném ustanovení neodůvodněnou nerovnost neshledal.

- ✓ Přírodním léčivým zdrojem je přirozeně se vyskytující minerální voda, plyn nebo peloid, které mají vlastnost vhodnou pro léčebné využití, a o tomto zdroji je vydáno osvědčení podle tohoto zákona. Peloidem se rozumí rašelina, slatina nebo bahno. Minerální vodou pro léčebné využití se rozumí přirozeně se vyskytující podzemní voda původní čistoty s obsahem rozpuštěných pevných látek nejméně 1 g/l nebo s obsahem nejméně 1 g/l rozpuštěného oxidu uhličitého nebo s obsahem jiného pro zdraví významného chemického prvku anebo která má u vývěru přirozenou teplotu vyšší než 20 °C nebo radioaktivitu radonu nad 1,5 kBq/l.
- ✓ Vícha, O. Rašelina jako objekt právních vztahů.
[https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Vicha_Ondrej_\(4323\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Vicha_Ondrej_(4323).pdf)

ROSTLINSTVO

- ✓ § 507 OZ, ale např. režim sazenic či stromů v lesní školce
- ✓ zvláště chráněné rostliny, nebo rostliny v ZCHÚ – zákaz sbírání
 - ✓ např. § 29 písm. a) ZOPK: V národních přírodních rezervacích je zakázáno sbírat či odchytávat rostliny a živočichy, nejde-li výkon rybářského a mysliveckého práva se souhlasem orgánu ochrany přírody.

ZVÍŘATA

- ✓ § 494 OZ – dereifikace zvířat - ale „*ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze*“
 - mj. zákaz opuštění zvířete, vyloučení zvířat v zájmovém chovu z výkonu rozhodnutí → blíže jaro 2023
 - ✓ § 322 OSŘ: Z výkonu rozhodnutí jsou vyloučeny zejména tyto věci ve vlastnictví povinného nebo ve společném jmění povinného a jeho manžela: - zvířata, u nichž hospodářský efekt není hlavním účelem chovu a která slouží člověku jako jeho společník.
- ✓ **výjimky:**
 - ✓ zvěř v oboře (druh honitby s podmínkami pro intenzivní chov zvěře s obvodem trvale a dokonale ohrazeným nebo jinak uzpůsobeným tak, že chovaná zvěř z obory nemůže volně vybíhat): - 28 Cdo 4487/2007: Nejvyšší soud zastává ve své judikatuře konstantní právní názor (shodně se stanoviskem Ústavu státu a práva Akademie věd ČR, publikovaným v časopise Právník, č. 1 ročník 1994, str. 81), že zvířata chovaná v uzavřených oborách jsou ve vlastnictví toho, kdo tato zvířata koupil či vyšlechtil (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 980/2005). Správnost tohoto závěru je zřejmá i z možnosti uživatele honitby prodávat ulovenou, popř. odchycenou zvěř, zvěřinu a jiné části zvěře, pocházející z jeho honitby, ve smyslu § 51 odst. 1 zákona o myslivosti č. 449/2001 Sb. Přičemž platně může

prodat věc, tedy i zvěř, jen její vlastník. Tento závěr lze samozřejmě vztáhnout pouze na zvěř, chovanou v oboře.

- ✓ srov. ale též ZEMANDL, O. K otázce vlastnictví zvěře v oboře. Právní rozhledy. 2014, č. 19, s. 673-675.
- ✓ ryby v rybníku – mj. § 1049 OZ
- ✓ náhrada nákladů na zarybnění – 25 Cdo 3335/2013; 25 Cdo 3683/2015:
Nelze ovšem zaměňovat samotnou hodnotu ulovených ryb s rozsahem nákladů, které žalobce vynaložil na zarybnění, neboť tyto náklady mají jinou povahu. Žalobcem uplatněný nárok na náhradu marně vynaložených nákladů na zarybnění, popř. nákladů na reparaci původního stavu, je důvodný a je také obsažen v jeho žalobních tvrzeních. Již soud prvního stupně přes správné vymezení povahy tohoto nároku jeho výši vyčíslil nesprávně, neboť ji ztotožnil s množstvím a hodnotou dospělých ryb ulovených nebo zabitých kormoránem velkým, aniž posuzoval rozsah skutečných nákladů spojených s množstvím a hodnotou plůdku nasazovaného do vodních toků žalobcem, případně další provozní náklady spojené se zarybněním.
- ✓ **povolení:**
 - ✓ M. Sobotka
(https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Pruchova_Voda_v_pravnich_vztazich.pdf, s. 20) Jednou povolené nakládání s vodami, pokud je využíváno a nejsou tak důvody pro jeho omezení podle § 12 odst. 1 písm. a) VZ, tak představuje v podstatě trvalou překážku pro další způsoby využití daného vodního zdroje. Jediným řešením tak zůstává dobrovolné přenechání vodního oprávnění jinému v režimu § 11 odst. 3 VZ (při zachování účelu), dobrovolné omezení stávajícího vodního oprávnění cestou žádosti o změnu povolení, které by vytvořilo prostor pro vyhovění žádosti jiného subjektu. V obou případech lze samozřejmě počítat s ekonomickou motivací oprávněného subjektu, jinými slovy vodní zákon nebrání „zakoupení či vykoupení“ stávajícího vodního oprávnění.

**Omezení
vlastnického práva
z důvodů ochrany
životního prostředí**

Kategorizace zásahů do vlastnictví

- výkon v mezích zákona
- zákaz zneužití
- nucené omezení/vyvlastnění
- soukromoprávní omezení
- **právní důvod**
 - ex lege
 - ex actu
 - ex contractu
- **časové působení**
 - trvalé
 - časově omezené
- **typ omezení**
 - → snímek č. 12

Podle JUDr. Jany Tkáčikové, Ph.D.: Prezentace Právo životního prostředí, jaro 2013.

Typy omezení

- **nenakládání s věcí**
 - předkupní právo státu či zákaz zcizení státních pozemků ve ZCHÚ → č. 29
 - nemožnost nabýt vlastnické právo (viz výše → č. 9)
 - i nezničení věci: specificky u zvířat, znehodnocení kulturní památky
- **zdržení se činností**
 - zákaz stavební činnosti, regulace hospodaření na pozemku, omezení rekreačních aktivit, vyloučení těžby dřeva atd.
- **strpění činnosti k ochraně životního prostředí**
 - např. opatření ke zlepšování přírodního prostředí (§ 68 ZOPK); opatření k nápravě závadného stavu (téměř všechny složkové předpisy i ZEÚ)
- **aktivní jednání**
 - opatření proti působení škodlivých činitelů na les, údržba břehů koryta vodního toku
 - často limitováno možnostmi vlastníků nebo formulováno obecně

Veřejné užívání složek ŽP: připomenutí

- **obecné užívání lesů** (§ 19 LesZ)
 - včetně sběru lesních plodů pro osobní potřebu
- **volný pohyb v přírodě** (§ 63 ZOPK)
 - s výjimkou pozemků vlastněných a užívaných fyzickými osobami
 - ale: omezení vstupu z důvodu ochrany přírody
- **veřejná prostranství** (§ 34 OZř)
 - mj. veřejná zeleň a parky (překryvy: např. „lesopark“)
 - přístupné každému bez omezení, sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

NSS 9 As 49/2011 – 59:

- Omezení možnosti oplocovat lesní pozemek sleduje navíc legitimní cíle, jelikož taková regulace umožňuje obecné užívání lesa a v jeho rámci využití funkcí lesa širokou veřejností (lze zde vyzdvihnout rekreační či relaxační funkci), dále pak umožňuje např. volnou migraci zvěře v lese a vede k zachování lesa ve stavu co nejvíce se blížícím jeho původnímu stavu, tj. bez umělých překážek v podobě plotů. Omezení možnosti oplotit les proto nelze hodnotit jako samoúčelné a z hlediska ústavních předpisů neakceptovatelné.

NS 28 Cdo 3483/2020

- **Za veřejná prostranství nicméně nelze pokládat všechny lesy, nýbrž pouze takové, které splňují materiální znak veřejného prostranství daný jejich určením k uspokojování potřeb občanů obce, potažmo funkčním významem pro sídelní celek.** Je tedy zapotřebí odlišit na jedné straně les, jež veřejnost využívá toliko v rámci obecného užívání lesa podle § 19 odst. 1 lesního zákona (v tomto případě obci na úkor vlastníka pozemku bezdůvodné obohacení nevzniká), a na druhé straně les, jehož funkční význam pro obec je zvýšen tím, že je speciálně určen k rekreaci obyvatel, přičemž je též zpravidla **odpovídajícím způsobem upraven**, zejména opatřen udržovanými veřejnými cestami a mobiliářem (lavičky, odpadkové koše apod.). Toliko v posléze uvedené situaci nabývá les charakteru veřejného prostranství, jehož užívání veřejností dává vzniknout bezdůvodnému obohacení obce ve smyslu § 2991 o. z.

Vyvlastnění s environmetálním prvkem

Vybrané geologické práce

Vodní díla

Územní systémy ekologické stability

Asanace a ozdravení území

Ochrana přírodních léčivých zdrojů

Zřízení ochranného pásma

Záchrana kulturních památek

- ÚSES: nanejvýš v pozemkových úpravách - dle metodiky se nemá vymezovat jako veřejně prospěšné opatření - Jako VPO s možností vyvlastnění či uplatnění předkupního práva by měly být vymezovány jen ty části ÚSES, které nejsou funkční a je u nich možnost výkupu pro budoucí realizaci (dohoda s vlastníkem apod.).
[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/39EF155AA2F7C4E4C1257A7900286995/\\$file/Vestnik_8_2012.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/39EF155AA2F7C4E4C1257A7900286995/$file/Vestnik_8_2012.pdf)
- § 60 ZOPK: Vyvlastnit nemovitost či práva k ní za účelem ochrany přírody a krajiny lze v případech stanovených zvláštním předpisem.24)
 - zřejmě nikdy nepoužit
- § 170 odst. 3 nového stavebního zákona: Odejmutí nebo omezení práva podle odstavce 1 se vztahuje také na plochy nezbytné k zajištění výstavby nebo k uskutečnění veřejně prospěšného opatření a **vytvoření ochranného pásma, jde-li o ochranné pásmo podle zákona.**
 - DZ: Jednoznačně je upravena možnost vyvlastnit za účel zajištění výstavby popř. uskutečnění veřejně prospěšného vyvlastnění a vytvoření ochranného pásma, neboť ochranné pásmo může výrazně zasáhnout do práv a povinností vlastníků pozemků, na kterých je zřizováno.

Kompenzace za omezení

- hranice mezi omezením za náhradu a bez ní
- **vnější zásah do vlastnického práva x limit (vnitřní omezení) vlastnického práva**
 - vlastník v pozici zvláštní oběti (zúžení obsahu vlastnického práva)
 - nerovnoměrné rozdělení břemen
- kritéria pro rozlišení → č. 16
- zákon může přiznat nárok na kompenzaci i **nad rámec požadavků Listiny**: stále však musí vzniknout majetková újma

Pravidla pro náhrady: právní otázka

- **intenzita** (rozsah) restrikce
- délka (**doba**) **trvání** restrikce
- podmínky nabytí zatíženého pozemku
- skutečnost, zda již v době převodu vlastnického práva dotčená limitace oprávnění vlastníka existovala
 - dosavadní a do budoucna předpokládaný způsob využití zasaženého pozemku
 - nevylučuje ovšem nabytí již s omezením (výslovně i § 58 ZOPK)
- předpokládaný **vliv příslušného omezení na tržní cenu** nemovitosti
- podle NS 22 Cdo 1720/2020 (§ 59a VodZ); NS 22 Cdo 1022/2014 (ochranné pásmo letiště)

- NS 22 Cdo 1022/2014: Nárok na náhradu za omezení vlastnického práva nevzniká v případě jakéhokoli omezení vlastnického práva (vlastnické právo ze své samotné povahy není neomezené, naopak je omezeno řadou předpisů soukromého i veřejného práva), nýbrž jen v případě, kdy omezení dosáhne takové intenzity, že je zasažena samotná podstata vlastnictví. ... Náhrada za omezení vlastnického práva má být proto stanovena úvahou soudu, která zohlední všechny konkrétní okolnosti případu. Zejména je třeba zohlednit, nakolik ochranné pásmo vlastníka ve využívání jeho pozemku skutečně omezuje, jak dlouho ochranné pásmo trvá, jaký byl dosavadní a do budoucna předpokládaný způsob využití zasaženého pozemku. Lze přihlídnout například i k tomu, za jakých podmínek vlastník pozemek nabyt a zda již v okamžiku nabytí ochranné pásmo existovalo.

Hodnocení právní úpravy

- *„Rozdíly, které lze nalézt v úpravě vzájemně si podobných náhrad újmy, vznikají nekoncepčním přístupem k této materii.“*
 - Kocourek, T. Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch ochrany životního prostředí. 2012, s. 57.
- *„právní úprava vesměs postrádá potřebnou koncepčnost, jednotnost a ucelenost, ... nicméně to není nedostatek.“*
 - Kusák, M. Omezení vlastnického práva z důvodů ochrany životního prostředí a přírodních zdrojů. [České právo životního prostředí](#) 1/2005. s. 77

Kompenzační funkce

- **vyrovnání nerovného postavení vlastníků**
 - vyšší náklady; nižší výnosy; snížení ceny věci; ztížení prodejnosti (naplnění čl. 11 odst. 4 LZPS) → č. 22 až 24
- **zpravidla přínos společnosti = ŽP jako veřejný statek**
 - tehdy proto náhrady poskytuje stát
 - stát jako oprávněný k náhradě (!?)
- **specifika, čerpá-li výhody konkrétní subjekt**
 - lze až připodobnit k tzv. platbám za environmentální služby
 - zdroje získávány i prostřednictvím plateb od „znečišťovatelů“
 - → blíže přednáška č. 11 (podzim 2023)

- srov. § 30 odst. 11 vodního zákona: Za prokázané omezení užívání pozemků a staveb v ochranných pásmech vodních zdrojů náleží vlastníků těchto pozemků a staveb náhrada, kterou jsou povinni na jejich žádost poskytnout v případě vodárenských nádrží vlastníci vodních děl umožňujících v nich vzdouvání vody, v ostatních případech oprávnění (§ 8) k odběru vody z vodního zdroje; je-li jich více, poměrně podle povoleného množství odebírané vody.
- platby za environmentální služby: <https://zivauni.cz/spolecnost-stale-jeste-nechape-co-to-je-prirodni-bohatstvi-je-to-i-kyslik-ci-voda-chranme-je/>

Motivační funkce

- ≠ ekonomický nástroj ochrany ŽP (chybí možnost volby)
- nicméně vlastník **posuzuje i vymahatelnost povinnosti**: zůstává fakticky možnost volby
 - vlastníci jsou ochotnější respektovat, „vyplatí-li“ se to
 - zmirňuje odpor proti regulaci
- nejen pro omezené vlastníky, ale též pro osoby mající prospěch z omezené činnosti vlastníka, pokud jsou povinny se na náhradách podílet → **regulační funkce**

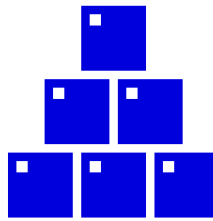
Regulační a internalizační funkce

- **volba nástrojů ochrany**, tj. zohlednění nákladů
 - je-li bez kompenzace (tj. zadarmo) → nadužívání
 - s kompenzací by měla být regulace efektivnější
- **internalizace pozitivních externalit**
 - vlastní důvod omezení vlastnického práva
 - různé na straně vlastníků i těch, co mají z omezení prospěch → až bez náhrady?

Forma náhrady

Peněžitá

Naturální

Jiná

peněžitá

- jednorázová při vzniku omezení
- opakující se při opakovaném vzniku újmy

naturální

- tvorba ÚSES
- směny pozemků ve ZCHÚ
- náhradní výstavba

jiná

- odborná pomoc: např. obnova kulturních památek

Vyčíslení výše kompenzací

- (1) náležitě **skutkově vymezit, v čem konkrétně tento negativní dopad spočíval**, jaký měl vliv na majetkové hodnoty poškozeného a (2) **v návaznosti na to se pak zabývat jeho vyčíslením.**
- prováděcí předpis má regulovat toliko způsob vyčíslení výše náhrady, nikoliv zakládat či měnit právo na náhradu (to zůstává obsaženo v zákonné normě)
- zvolená výpočtová alternativa by pak měla odpovídat povaze reálně utrpěné újmy.
 - podle NS 25 Cdo 462/2021

Vyčíslení výše kompenzací (2)

- „neexistuje-li prozatím metoda, pomocí níž by bylo možno **zcela přesně určit** výši škody na lesních porostech na jednotlivých územích ve vztahu k jednotlivým zdrojům znečištění, je výpočet opírající se o rozptylovou studii a Gaussův matematický model plně dostačujícím podkladem pro závěr o výši škody ... popsaný způsob výpočtu nemá ambice stanovit přesnou výši škody, nýbrž - **vzhledem k jeho limitům** - slouží toliko jako způsobilý podklad pro určení výše škody úvahou soudu“ (NS 32 Cdo 1808/2010)
- chybí analýzy přínosů z omezení

- NS 25 Cdo 3688/2019 (15. 4. 2020): Zde je třeba zdůraznit, že není do budoucna vyloučeno přesnější stanovení výše náhrady, bude-li vypracována exaktnější metoda zjištění konkrétních dopadů jednotlivých původců exhalací na lesní porosty.
- I.ÚS 933/20 (21. 4. 2020): Jak příléhavě vysvětlil odvolací soud (bod 18 rozsudku), sama skutečnost, že není možné exaktně určit výši škody za situace, kdy provoz stěžovatelky je zdrojem znečištění, které má dopad na lesní porosty (což nebylo v řízení rozporováno), nemůže vést k zamítnutí žaloby. Obecné soudy jsou si vědomy nedokonalosti v současné době užívané metodiky (rozptylová studie a tzv. Gaussův matematický model výpočtu škody), dokud však nebude vyvinuta přesnější metoda, budou z ní i nadále vycházet jako z nejlepší momentálně dostupné - lege artis.
- NS 25 Cdo 1708/2019 (15. 4. 2020): ... Vzhledem k tomu, že metodika RNDr. Hadaše je v soudní praxi uznávána (viz rozsudek NS Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2003, sp. zn. 25 Cdo 325/2002, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod Rc 46/2004), jsou pak i závěry plynoucí z podle ní zpracovaných znaleckých posudků použitelné jako důkaz. Soudy tedy mohou k závěru o příčinné souvislosti, jakož i o existenci a výši škody (**byť částečně paušalizované, neboť není v současnosti prakticky možné evidovat škodu na jednotlivých stromech přesně**) dospět i z příslušných znaleckých posudků, jak tomu bylo v posuzovaném případě.

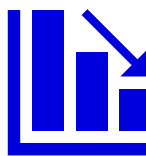
Jak stanovit náhradu?

Vyšší náklady

Nižší výnosy

Snížení hodnoty

Prospěch z
omezení

Jednorázová náhrada: vlastnosti

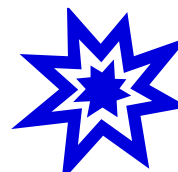
Nízké transakční
náklady

Nezohledňuje
budoucí změny

Obtížné určitelná

Náhrada ihned

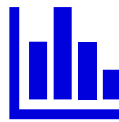
Náhrada ve splátkách: vlastnosti

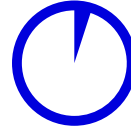
Aktuální data

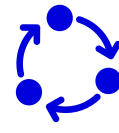
Přesnější

Rozložení v
čase

Nízké platby

Vyšší transakční
náklady

Kompetence

- „zákon č. 114/1992 Sb. je veřejnoprávní normou, protože dává oprávnění státu zasahovat jednostrannými úkony do práv a povinností fyzických a právnických osob. Na druhé straně nárok vlastníka anebo nájemce na náhradu újmy, který mu vznikne v důsledku omezení vyplývajícího z částí třetí až páté tohoto zákona, ..., je svou povahou nárokem občanskoprávním. Rozhodování orgánu veřejné moci se totiž vztahuje především k regulaci hospodaření podle tohoto zákona, kdežto **újmy, které případně z omezení hospodaření vzniknou vlastníkům či nájemcům, mají charakter majetkový a účastníci tohoto právního vztahu jsou vůči sobě v rovnoprávném postavení.** Zvláštní senát proto z vyložených důvodů rozhodl, že příslušný k rozhodnutí ve věci žaloby na poskytnutí finanční náhrady podle § 58 odst. 2 zákona č. 114/1992 Sb. je soud v občanském soudním řízení.“

- Konf 10/2008 – 15

Využití vlastnického práva k ochraně životního prostředí

- Vévoda, J. Vybrané otázky využitelnosti soukromoprávních nástrojů k ochraně životního prostředí. Zde: <https://karolinum.cz/casopis/auc-iuridica/rocnik-66/cislo-1/clanek-7764>.
 - Toto pojednání je proto zaměřeno na tři klíčové instituty upravené v českém občanském zákoníku, a to ochranu osobnosti, ochranu před imisemi v rámci sousedského práva a předcházení a náhradu škod, neboť se jedná o nástroje, které má k dispozici jednotlivec, aby se bránil před dopady zhoršování životního prostředí do své osobní a majetkové sféry.
 - Neumožňují totiž například adekvátně reagovat na rozsáhlejší problémy životního prostředí, neboť ty nejsou řešitelné na půdorysu sporu žalobce proti žalovanému.
 - Soukromoprávní prostředky nemohou postihnout ani environmentální problémy projevující se mimo osobní či majetkovou sféru, zejména ve vztahu k nevlastnitelným složkám životního prostředí, jako jsou například populace volně žijících živočichů (s výjimkou možnosti vlastnickoprávní ochrany jejich stanovišť).
 - mohou posloužit k doplnění prostředků nabízených veřejným právem, neboť životní prostředí je hodnotou, na jejíž ochranu je žádoucí využít všechny dostupné prostředky při zapojení co nejširšího okruhu lidí. Cílem je zároveň též ukázat, že pokud se lidé budou brát o vlastní štěstí,9 nemusí to být na úkor životního prostředí, ale v některých případech naopak v jeho prospěch.

Státní vlastnictví

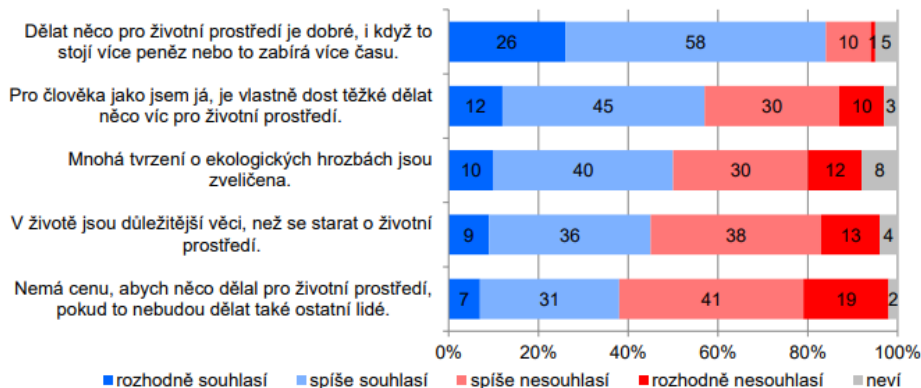
- **exkluzivita** (čl. 11 odst. 2 LZPS; vazba na čl. 7 Ústavy)
 - výhradní ložiska (tzv. horní regál)
 - v zásadě ve vybraných ZCHÚ + úvahy u vodních zdrojů
- **zákaz zcizovat**
 - přírodovědecky cenné pozemky; velmi omezené u lesů (§ 4 LesZ)
 - nemožnost zcizovat některé pozemky ve vybraných ZCHÚ → srov. Pl. ÚS 18/17 (zejména body č. 117 až 130)
 - rezerva státní půdy (SPÚ)
- **předkupní právo**
 - § 61 ZOPK: pozemky ve vybraných ZCHÚ a související s jeskyněmi
 - § 13 ZSPK: nemovitě národní kulturní památky

Programové prohlášení vlády P. Fialy z ledna 2022 (března 2023)

<https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/>

- Podpoříme návrat vodohospodářské infrastruktury do vlastnictví samospráv.
- Posílíme vliv vlastníků na stav držené půdy.
- Lesy jsou naše národní dědictví, ne továrny na dřevo. Zajistíme transparentní hospodaření státních lesů a jejich obchodní politiky s důrazem na ochranu lesa a rozvoj lokálních zpracovatelských kapacit. Budoucí zisky ze státních lesů nepůjdou do státního rozpočtu, namísto toho budou přispívat k obnově lesních ekosystémů a ochraně vody.
- Pomůžeme odpovědným soukromým vlastníkům, ve státních lesích zásadně upřednostníme v rámci jejich hospodaření mimoprodukční funkce lesa.
- Nastavíme systém pozitivní a hospodárné motivace vlastníků pro potřebnou přeměnu lesů – změnu druhové skladby a struktury, přirozenou obnovu, adaptaci na klimatickou změnu a zvyšování biodiverzity. Připravíme formu podpory nestátním vlastníkům lesů s ohledem na způsob hospodaření a následné péče podporující mimoprodukční vlastnosti lesa.

Graf 5: Ochota dělat něco pro ochranu životního prostředí (%)

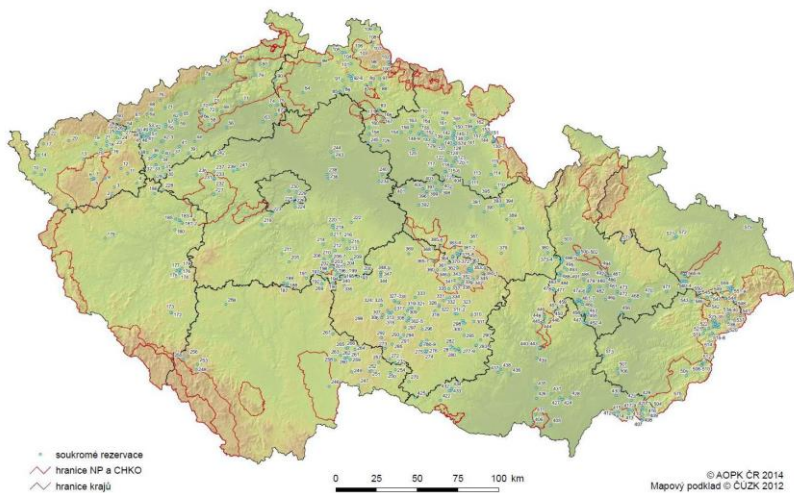
Pozn.: Položky řazeny sestupně podle podílu souhlasu (součet odpovědí „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“).

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 8. 9. – 8. 11. 2022, 821 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Zdroj:

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5583/f9/oe221206.pdf

Soukromé rezervace na území ČR

Zdroj:

<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/res/archive/039/004866.jpg?seek=1422479438> - mapa

Zdroj: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/soukrome-rezervace-v-ceske-republice/> - článek

Dobrovolné omezení a aktivity

- „**soukromé rezervace**“
 - z vůle nestátního subjektu
 - pozemkové spolky: [výkupy](#) pozemků a jiné dohody s vlastníky
 - též smluvně chráněná území dle § 39 ZOPK (viz jaro 2023)
- **dobrovolné závazky a dohody**
 - příklad slabín: [dohoda bezfosfátových pracích prostředcích](#)
- podmínky přenechání pozemku k činnosti s dopadem na životní prostředí
 - diskuze u zrušení expropriačního titulu u těžby nerostů (2013-2023?)
 - až místní referenda o obecním majetku
 - nebo [Rádce pro zodpovědné vlastníky půdy](#)

- Knotek, J. Postavení a role pozemkových spolků v ochraně životního prostředí. In: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Jancarova_vlastnik_podnikatel_zivotni_prostredi.pdf
- Odpor proti obchvatu Plzně: http://zpravy.idnes.cz/odpurci-dalnice-se-soudi-mezi-sebou-du9-/domaci.aspx?c=A030205_191454_domaci_nad
- Změna pachtovní smlouvy: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/211014biskupstvi-plzenske-chce-zlepsit-hospodareni-na-svych-pozemcich-projekt-ziva-puda-mu-pomaha-k-udrzitelnemu-zemedelstvi>
- Charakteristika MŽP (https://www.mzp.cz/cz/dobrovolne_dohody): Dobrovolné dohody se řadí mezi dobrovolné nástroje ochrany životního prostředí. Jsou charakterizovány jako smluvní dohody či závazky uzavřené mezi veřejnou autoritou (na různé správní úrovni) a soukromými subjekty (podniky, svazy, sdruženími), které jsou nad rámec povinností vyplývajících z platných zákonů nebo je nahrazují při jejich případné neexistenci. Někdy se stávají i základem nové legislativy, resp. slouží ke zmírnění jejího ekonomického dopadu. Mohou mít rozmanitý charakter (jednostranné závazky, veřejné dobrovolné programy, dobrovolné environmentální dohody) a upravovat řadu specifických případů a environmentálních problémů.

Fakulta životního prostředí ČZU v Praze se stala hrdým vlastníkem a správcem přírodní rezervace V Bahnách u obce Třtice na Džbánsku. Ve Středních Čechách jde o unikátní území s výskytem řady vzácných a ohrožených druhů vázaných na rašeliniště.

<https://zivauni.cz/fakulta-zivotniho-prostredi-czu-v-praze-je-novym-vlastnikem-a-spravcem-prirodni-rezervace-v-bahnach/>

Sousedské vztahy

- § 1013 OZ: „Vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v **míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku**; to platí i o vnikání zvířat.“
- **tzv. privilegované imise**: úředně schválený provoz
 - vztah k veřejnému právu (limitům)
 - samostatný nárok
 - přihlíží se k limitům; význam veřejnoprávních výjimek
 - specificky účast v řízeních týkajících se životního prostředí → přednáška č. 10 (podzim 2023)

Srov. také Vévoda, J. Vybrané otázky využitelnosti soukromoprávních nástrojů k ochraně životního prostředí -
https://karolinum.cz/data/clanek/7764/Iurid_66_1_0045.pdf.

Majetková újma

- **závazky z deliktů:** viz přednáška č. 3 (podzim 2023)
 - na „vlastnitelných“ složkách ŽP (viz výše)
 - prevenční povinnost (zvláštní zákony: srov. např. § 27 VodZ)
 - § 2970 OZ: náhrada při poranění zvířete
 - § 2971 OZ: náhrada nemajetkové újmy
- u nepřisvojitelných složek životního prostředí nelze → odpovědnost za ekologickou újmu
- odpovědnost za škodu způsobenou vybranými zvláště chráněnými živočichy (zákon č. **115/2000** Sb.)

- NS 25 Cdo 3811/2017: 10. Podle § 27 zákona č. 254/2001 Sb., vodní zákon, vlastníci pozemků jsou povinni, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak, zajistit péči o ně tak, aby nedocházelo ke zhoršování vodních poměrů. Zejména jsou povinni za těchto podmínek zajistit, aby nedocházelo ke zhoršování odtokových poměrů, odnosu půdy erozní činností vody a dbát o zlepšování retenční schopnosti krajiny. 11. Obě citovaná ustanovení stanoví vlastníkům a nájemcům pozemků speciální prevenční povinnost (ve vztahu k obecné prevenční povinnosti zakotvené v § 415 obč. zák.) chránit půdu tak, aby nedocházelo k jejímu odnosu erozní činností a ke zhoršování jejích fyzikálních, biologických a chemických vlastností, např. též narušením půdy erozí (jak lze dovodit i z pozdějšího zpřesňujícího znění § 3 odst. 1 písm. d) zákona č. 334/1992 Sb.; toto ustanovení bylo novelou provedenou zákonem č. 41/2015 Sb. přeformulováno z důvodů precizace povinností v ochraně zemědělského půdního fondu). 12. Neučinila-li žalovaná dostatečná opatření, která by čelila přírodnímu působení, jakým je i přívalový déšť, ačkoliv taková dostupná možnost byla, porušila tuto speciální prevenční povinnost, a došlo-li v důsledku porušení její povinnosti k masivnímu smyvu ornice při dešti a ke vzniku škody, odpovídá za ni podle § 420 odst. 1 obč. zák.
- § 2970: Při poranění zvířete nahradí škůdce účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví zraněného zvířete tomu, kdo je vynaložil; požádá-li o to, složí mu škůdce na tyto náklady přiměřenou zálohu. Náklady spojené s péčí o zdraví nejsou neúčelné, i když podstatně převyšují cenu zvířete, pokud by je vynaložil rozumný chovatel v postavení poškozeného.
- § 2971: Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní

povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvlášť zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

- srov. NS 25 Cdo 972/2018

- 25 Cdo 2466/2014: V posuzované věci je předmětem řízení náhrada újmy, která žalobci vznikla tím, že první žalovaný bez souhlasu žalobce pokácel jehličnaté stromy, které byly ve vlastnictví žalobce. Odvolací soud určil výši náhrady škody (majetkové újmy) náležející vlastníku za pokácené stromy podle znaleckého posudku vyčísľujícího hodnotu dřevin a použitelné dřevní hmoty, o kterou žalobce přišel ve smyslu § 442 odst. 1 obč. zák. ...I z hlediska trestněprávního je ekologická újma koncipována primárně jako imateriální ztráta (s možnou ekonomickou dimenzí), která může vzniknout nejen z protiprávního jednání. Základním důvodem pro úpravu tohoto pojmu byla totiž nezbytnost uplatňovat odpovědnost za "ztráty" i vůči vlastníkovi věci samé, což soukromoprávní úprava v podstatě neumožňuje. Ekologická újma se odlišuje od jiných druhů škod zejména tím, že může vznikat i na věcech, jež nemusejí být výlučně nebo převážně výsledkem lidské činnosti. Je újmou nejen ve smyslu materiálním a ekonomickém, ale především biologickém, estetickém a kulturním; jako ztráta je pociťována nejen vlastníkem, ale i dalšími osobami, často i zcela mimo místo, kde vznikla. Je velmi obtížně kvantifikovatelná a také těžko napravitelná, působí latentně a v daleko výraznější míře než majetková škoda vyvolává následné negativní efekty (viz Růžička, M. in Draščík, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha 2015. Wolters Kluwer, str. 2438 - 2439). Lze tedy uzavřít, že podle § 442 odst. 1 a § 443 obč. zák. náleží vlastníku pokácených porostů náhrada škody (majetkové újmy) ve výši odpovídající ceně vytěžené dřevní hmoty, aniž by bylo možno ji navýšit o částky odvozované od tzv. ekologické újmy ve smyslu § 10 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.